Floravaktarna i Skåne Rapporterar

Kranssalvia – nästan borta från Skåne

Kjell-Arne Olsson & Charlotte Wigermo

Fig. 1. Vägslänt i Allevad, en av få kvarvarande lokaler för kranssalvia i Skåne. Foto: K.-A. Olsson.

Kranssalvia *Salvia verticillata* är en seninkommen invandrare till Sverige. Arten, som är ursprunglig i sydöstra Europa och västra Asien, har spridit sig till de västra och norra delarna av Europa, troligen med orent utländskt vallfrö och spannmål. På en del platser har den kunnat naturalisera sig på exempelvis banvallar, vägslänter, ruderatmarker och i bryn. I sitt naturliga ursprungsområde växer kranssalvia på gräshedar, torrängar och i öppna skogar på torr och relativt mager mark.

Första fyndet av kranssalvia i Sverige är från Linköping 1792. Arten har påträffats, ofta tillfälligt, på spridda lokaler från Skåne till Medelpad. Som bofast är den numera endast känd från ett fåtal lokaler i Skåne, Västergötland, Bohuslän och på Gotland. I Danmark har kranssalvia blivit funnen på många platser men anses idag som sällsynt och i avtagande. Arten är även känd från åtskilliga lokaler i södra Norge och södra Finland.

I Skåne är kranssalvia känd sedan 1867 då den blev funnen i ett klöverland invid Ribersborgs station i Malmö. Under senare delen av 1800-talet och första halvan av 1900-talet blev kranssalvia funnen på ett 40-tal lokaler i Skåne. Sedan dess har det gått utför i rask takt. Två för mig (KAO:s) närliggande exempel kan visa hur detta kan ha gått till.

Telegrafkommissarie Thorvald Lange fann kranssalvia vid Tryneboda invid Råbelövssjön omkring 1 mil norr om Kristianstad 1923. När jag inventerade Fjälkestad under början av 1980-talet återfann jag salvian i en gammal fruktodling och ett lövskogsbryn 200 meter SSO gården. Här växte ett fint bestånd av kranssalvia tillsammans med bl.a. luktsmåborre *Agrimonia procera*, kungsmynta *Origanum vulgare* och stenfrö *Lithospermum officinale*. Lokalen höll redan då på att växa igen och trots röjningsförsök fortsatte ohävden och i slutet av 1990-talet började det bli svårt

Kranssalvia *Salvia verticillata*

Beskrivning. Kranssalvia är en flerårig, hårig ört med rödvioletta blommor som sitter i mångblommiga, väl åtskilda kransar. Stjälken är upprätt, upp till åtta decimeter hög, och vanligen grenig från basen. Bladen är skaftade och sitter motsatta, bladskivan är hjärtlik med grovt sågtandad kant, ofta finns ett par bladflikar på skaftet av de nedre bladen. Kranssalvia blommar i juli–augusti med rödvioletta blommor som sitter i tydligt åtskilda kransar, med talrika blommor i varje krans. Blomfodret är tvåläppigt och ofta rödaktigt. Blomkronan är tvåläppig och ganska liten, bara upp till en och en halv centimeter lång, med en nästan platt överläpp och ett långt utskjutande stift.

Kranssalvia skiljs från de andra arterna i släktet salvior (*Salvia*) på de små blommorna med nästan platt överläpp, de tätblommiga, väl åtskilda blomkransarna, samt de hjärtformade bladen som vanligen har ett par bladflikar på skaftet.

Utbredning. Kranssalvia förekommer mycket sällsynt i ett fåtal landskap i södra Sverige. Den har varit mer spridd men har försvunnit från de flesta av sina växtplatser. Den växer vanligen i vägkanter, på banvallar och ruderatmark. Arten hör ursprungligen hemma i bergstrakter i Sydeuropa och västra Asien. **Första fynduppgift** är från Linköping, Östergötland och publicerades 1792 (Nordstedt 1920).

Etymologi. Artnamnet *verticillata* kommer av latinets *verticillus* (ledkota) och betyder ledad eller kransställd.

Ur: Anderberg, A. & Anderberg, A.-L., 2007. Den virtuella floran.
>http://linnaeus.nrm.se/flora/welcome.html<.
Naturhistoriska Riksmuseet.

att hitta tillbaka till lokalen. 1998 var sista gången kranssalvia noterades vid Tryneboda. Då fanns här många blommande plantor på en yta av 5 × 2 meter.

Vid samma tid fanns ett litet bestånd av kranssalvia på strandskoningen till Helge å i Tivoliparken i Kristianstad. Härifrån var kranssalvia känd sedan 1939. Jag och botanikvännen Torgny Roosvall tyckte att kranssalvia var en så pass skyddsvärd växt att vi 1981 kontaktade stadens parkförvalning som lovade att ta hänsyn till den vid skötseln av parken. Året efter låg en stor jordhög på växtplatsen och sedan dess har kranssalvian varit

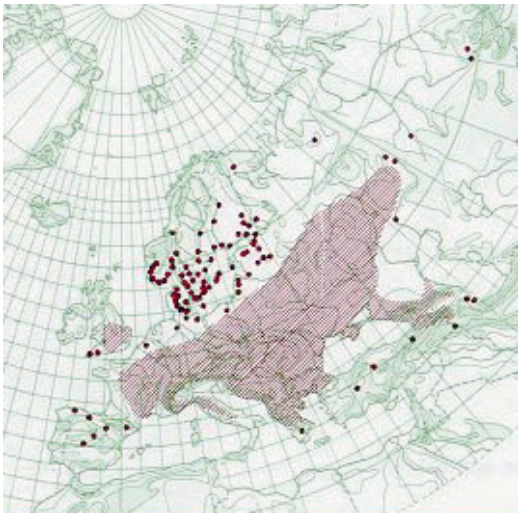

Fig. 2. Kranssalvians världsutbredning. Efter Hultén & Fries (1986).

spårlöst försvunnen. Så kan det gå… Utmed strandskoningen finns många intressanta växter t.ex. gullstånds *Senecio paludosus*, rosenlök *Allium carinatum* och praktdaggkåpa *Alchemilla speciosa*. Alla dessa finns tack och lov ännu kvar. Praktdaggkåpan tycks dessutom ha ökat under senare år, på denna den enda lokal i landet där den är bofast. Härifrån samlades praktdaggkåpa första gången 1930.

2015 besökte Göran Nilsson, Hörby, som floraväktare, alla lokaler där kranssalvia noterats sedan inventeringen för Skånes Flora tog sin början 1989. Resultatet blev tyvärr mycket magert. Endast 7 plantor kunde räknas in på vägslänten nära Allevads mölla i Tomelilla kommun, där den är känd ifrån sedan 1959. Salvian har utan tvekan minskat på lokalen det senaste decenniet. 2010 kunde hela 130 blommande stänglar räknas in – 2015 endast 16 stycken. Denna vägslänt är också en välkänd lokal för svartklint *Centaurea nigra*, även denna säkert ett resultat av en tidigare insådd av orent gräsfrö.

På övriga "Skånes Flora"-lokaler kunde Göran inte finna någon kranssalvia alls. På lokalen vid Örtofta järnvägsstation (känd sedan 1883) fanns en stor planta så sent som 2012. Lokalen förefaller fortfarande lämplig så ett återfynd i framtiden är inte uteslutet. Fram

till mitten av 1990-talet fanns flera förekomster av kranssalvia utmed Hardeberga-spåret strax öster om Lund. Här hade den funnits sedan åtminstone 1884. Från två sentida förekomster (Malmö banområde och Brunnshög i Lund) tycks kranssalvian redan ha försvunnit.

Förutom vid Allevad finns kranssalvia idag på en nyupptäckt lokal vid Vä söder om Kristianstad. Här fann Andreas Malmqvist, Naturcentrum Skåne, 40 exemplar av kranssalvia i augusti 2012. Förekomsten var ett kvarstående resultat av en insådd som Vägverket gjort ett par år tidigare. På platsen har det tidigare funnits byggnader och en parkeringsplats. En fråga som uppstår, är om kranssalvia är medvetet insådd på lokalen eller om det är att betrakta som en adventivförekomst. Kranssalvia är även en populär prydnadsväxt med moderna sortnamn som `Purple rain´, `Endless Love´… Ursprunget till insådden tycker vi är viktigt att utreda för att kunna bedöma bevarandevärdet av kranssalvia på denna

Fig. 3. Kranssalvia. Foto: Åke Svensson.

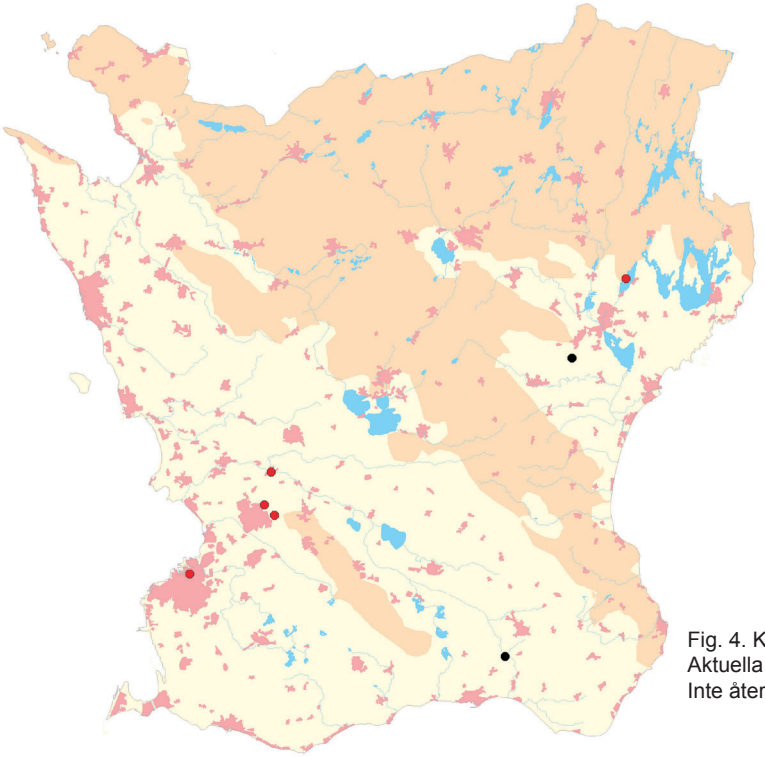

Fig. 4. Kranssalvia i Skåne efter 1989. Aktuella lokaler 2015 = svarta prickar. Inte återfynd = röda prickar.

Fig. 5. Vägslänt söder om Vä. Här växer ett bestånd av kranssalvia som såddes in med en fröblandning av vägverket för ca 8 år sedan. Foto: K.-A. Olsson.

lokal. Rör det sig om en medveten insådd av en modern sort, är förekomsten av mindre intresse.

Att växten så sällan påträffas numera beror säkert till stor del på att vallfrö som är förorenat med frön från kranssalvia inte längre förs in. Växten har haft svårt att föröka och sprida sig, vilket sannolikt beror på att kranssalvian är en sydlig växt som är dåligt anpassad till vårt klimat. Ofta har förekomsterna därför varit av adventiv natur i vårt land. Igenväxning, tidig vägkantsslåtter, ogräsbekämpning och anläggningsarbeten av olika slag utgör hot mot de återstående populationerna i landet.

Den gamla förekomsten vid Allevad är starkt hotad av igenväxning. Lokalen är skyltad som ”Artrik vägkant” men har en otillfredställande skötsel. Själva vägkanten klipps medan slänterna växer igen med slån, renfana, björnbär etc. Detta har gjort att kranssalvian minskat kraftigt på lokalen det senaste decenniet. Om inte en ändamålsenlig skötsel snarast kommer till stånd, kanske i form av bränning kombinerat med slaghackning av slån, kommer kranssalvian utan tvekan att försvinna härifrån inom kort. Även om kranssalvia bara varit medlem i den skånska floran i 150 år, vore det högst beklagligt om den bara tillåts försvinna, utan att försök att rädda den görs. Arten bör även på nytt sökas vid Örtofta i Kävlinge och utmed Hardeberga-spåret i Lund. Kanske kan kranssalvia dröja sig kvar här än.

